

Kortelė:

865371_RegNr_I-2091-394/2014

<http://www.infolex.lt/tp/865371>

Administracinė byla Nr. I-2091-394/2014

Teisminio proceso Nr. 3-64-3-01559-2014-3

Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2.; 74

(S)

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. rugpjūčio 1 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėja Jarūnė Sedalienė,

sekretoriaujant Palmirai Berberausienei,

dalyvaujant pareiškėjui T. K.,

atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovei Eglei Šimkevičienei,

viešame teismo posėdyje išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo T. K. skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas T. K. (toliau – pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu (2 b. l.), prašydamas priteisti iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamo Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – Atsakovas, Šiaulių TI), 50 000 Lt neturtinės žalos. Pareiškėjas skunde ir teismo posėdyje nurodė, kad ryšium su laisvės apribojimu buvo laikomas Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuo 2012-11-05 iki 2013-11-17, pažeidžiant galiojančius teisės aktus, perpildytose kameroose, kuriose nebuvo galimybės pajudėti, trūkdavo oro, negalėjo gerai išsimiegoti, tapo irzlus ir nervingas. Kalinamas nežmoniškais sąlygomis patyrė dvasinę, psichologinę bei kitokią neturtinę žalą, t.y. patyrė didžiulį psichologinį sukrėtimą, dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, dvasinį sukrėtimą, emocinę depresiją. Dėl atsakovo neteisėtų veiksmų (veikimo arba neveikimo) patirtą neturtinę žalą vertina 50 000 Lt.

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių TI, atsiliepime (34-39 b. l.) ir atsakovo atstovė teismo posėdyje nurodė, kad su skundu nesutinka, prašo atmesti kaip nepagrįstą. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-07-02 pažymos Nr. 69/06-2768 „Dėl T. K.“, pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2012-11-06 ir laikytas periodiškai iki 2013-10-07. Pareiškėjas buvo laikomas kameroje, kurių plotas nuo 15,88 kv. m. iki 22,55 kv. m., kameroje buvo laikoma nuo 1 iki 11 asmenų. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,6 kv. m. (kameroje Nr. 54) iki 16,26 kv. m. (kameroje Nr. 9) gyvenamas plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama. Atsakovas atkreipia teismo dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalinimo įstaigose specifiką: toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus, dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį nuo 2012-11-06 iki 2013-10-07 iš viso buvo laikomas 110 dienų. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys taip pat nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Atsakovas nurodo, kad pareiškėjo laikymo Šiaulių TI metu jo laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų. Kalėjimų departamento prie LR Teisingumo ministerijos direktoriaus 2009-07-10 įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 p. nustato, kad Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. LR Sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 p. įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas dar iki Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos ir tik tie Higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Atsakovas pabrėžia, jog negalima konstatuoti įstaigos neteisėto veikimo, kiek tai liečia pareiškėjo argumentus dėl nepakankamo šviesos patekimo į patalpas, drėgmės ar šalčio, ventiliacijos nebuvimo, nes šie įrengimo reikalavimai susiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Pagal Higienos normos 24 p. gyvenamosios patalpos turi būti vėdinamos per langus, išskyrus patalpas, kuriose veikia mechaninė patalpų vėdinimo ar kondicionavimo sistema. Šiaulių tardymo izoliatoriaus gyvenamosios kameros vėdinamos natūraliu būdu (per langus bei duris). Mikroklimato parametrai priklauso nuo kameros įrengimo, jose esančių asmenų skaičiaus ir kitų aplinkybių, tokių kaip lauko temperatūra, asmenų judėjimas į kameras ir iš jos ir kt. Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, Higienos normos HN76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ reikalavimai, susiję su šiais darbais, netaikytini ir įstaiga negali būti pripažįstama atsakinga dėl nustatomų šių reikalavimų pažeidimų. Šiaulių

tardymo izoliatorius veikia 1911 m. pastatyta pastate nuolatinio perpildymo sąlygomis, administracija dėl objektyvių priežasčių ne visuomet turi galimybę užtikrinti vienam asmeniui 3,6 kv. m. ploto, bet tokia situacija nėra pastovi ir priklauso ne nuo institucijos kompetencijai priklausančių veiksmų atlikimo ar neatlikimo, įstaiga negali daryti įtakos suimtųjų (nuteistųjų) skaičiui ir nėra atsakinga už nustatyto kalinamųjų asmenų skaičiaus reikalavimo viršijimą, o jų nepriimti neturi teisinio pagrindo. Tardymo izoliatoriaus administracija stengiasi, kad suimtieji ir nuteistieji, kurių laikymo sąlygos ne visiškai atitinka nustatytus reikalavimus, tokiomis sąlygomis būtų laikomi kuo trumpesnę laiką, t.y. atsiradus galimybei perkelti į laisvesnes kameras. Kamerų remontas Šiaulių TI atliekamas pagal iš anksto sudarytą planą ir esamus materialinius, finansinius bei darbo resursus, gavus tam skirtas lėšas iš valstybės biudžeto. Suimtieji ir nuteistieji neretai piktybiškai niokoja valstybės turtą, gadina elektros instaliaciją, daužo apšvietimo lemputes, stiklus, klozetus, laužo langus, griaua sienelės, kurios skiria klozetą nuo miegamųjų vietų ir pan. Visose Šiaulių TI kamerose yra įrengtas veikiantis sanitarinis mazgas, tualetas nuo likusio kameros ploto atskirtas sienoje, kuri yra ne žemesnė kaip 1,5 m aukščio. Šiaulių TI Ūkio skyriaus 2014-07-02 pažymoje Nr. 62/08-147 „Dėl T. K. laikymo sąlygų“ nurodyta, kad režiminio korpuso gyvenamosios kameros įrengtos vadovaujantis Higienos normos HN 76:2010 „Laivės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ ir Tardymo izoliatorių įrengimų ir eksploataavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimo departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus 2009-07-10 įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ reikalavimais. Minėtoje pažymoje nurodytas ir kameroje esantis inventorių bei nurodyta, kad nuo 2012-11-06 iki 2013-10-07 kamerų, kuriose buvo laikomas T. K., valstybės kontrolės institucijos netikrino, pažeidimų nebuvo nustatyta. Pareiškėjo dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto. Pareiškėjas savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, nebūtinai sąlygotus laikymo sąlygų, ir kurių nepagrindžia jokiais įrodymais. Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą turi būti atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo patirtą neturtinę žalą o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą. Atsakovas pažymi, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.138 straipsnyje pateiktame nebaigtiniame sąraše įtvirtinta net keletas galimų asmens teisių gynimo būdų. To paties straipsnio 8 punkte numatyta, kad asmens teisės teismas gina ir kitais įstatymų numatytais būdais. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą pažymėjo, jog pažeidimo fakto pripažinimas taip pat yra asmens pažeistų teisių gynimos būdas, kuris yra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Neturtinė žala priteisiama konkrečiu atveju nustatant, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti. Atsakovas prašo sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis, nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies. Pareiškėjas T. K. nagrinėjamą administracinį ginčą iškėlė dėl neturtinės žalos atlyginimo, kurią kildina iš to, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje jam nebuvo sudarytos tinkamos laikymo sąlygos.

Teismas pažymi, kad ABTĮ 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, kad administraciniai teismai sprendžia bylas dėl žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo (Civilinio kodekso 6.271 straipsnis). CK 6.271 straipsnis nustato deliktinės atsakomybės atvejį, kai žala atlyginama dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų. Vadovaujantis šio straipsnio 4 dalimi, valstybės ar savivaldybės civilinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda,

jeigu valdžios institucijų darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti.

Reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės) atlyginimo, kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (CK 6.271 straipsnis), gali būti tenkinamas esant trimis sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos ryšiui. Neteisėtumo pagal CK 6.271 straipsnio prasmę konstatavimui reikia nustatyti, kad valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktų priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo, kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmens, teigiančio, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, atžvilgiu, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

LR ABTĮ 5 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, jog kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė ar įstatymų saugomas interesas. Tačiau asmens pažeista teisė teismo gali būti apginta tuo atveju, jei jis konkrečiai įvardija neteisėtus valdžios institucijos veiksmus (neveikimą) ir savo reikalavimą pagrindžia atitinkamais argumentais bei įrodymais. Reiškiant reikalavimą dėl žalos atlyginimo nepakanka deklaratyviai ar abstrakčiai išvardyti galimai neteisėtas veikas, nes turi būti nurodyta, kokiais konkrečiais ir kada būtent atliktais neteisėtais valdžios institucijos veiksmais (neveikimu) buvo pažeistos asmens teisės ar teisėti interesai, kokio teisės akto reikalavimų nevykdė atitinkamas viešojo administravimo subjektas, ar neveikė taip, kaip turėjo veikti pagal atitinkamas teisės normas (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-146-1527/2012).

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, būtų priteistas 50 000 Lt neturtinės žalos atlyginimas laikotarpiu nuo 2012 m. lapkričio 6 d. iki 2013 m. spalio 7 d. Neturtinę žalą iš esmės grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų, kameroje buvo kalinamas nežmoniškomis, antisanitarinėmis, žiauriomis sąlygomis, pažeidžiant teisės aktus, nesudarant normalių kalinimo sąlygų.

Kadangi pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimas *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimas *V.* prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to,

sprendamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (2005 m. balandžio 7 d. sprendimas *Karalevičius* prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimas *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimas *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimas *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją).

Lietuvos Respublikos kardomojo kalinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Iš byloje esančios pažymos (41 b. 1.) matyti, kad pareiškėjas T. K. į Šiaulių tardymo izoliatorių buvo pristatytas 2012 m. lapkričio 6 d. ir su pertraukomis laikytas iki 2013 m. kovo 25 d. bei nuo 2013 m. rugsėjo 23 d. iki 2013 m. spalio 7 d. Pareiškėjas kameroje Nr. 6 buvo laikomas nuo 2012-11-06 iki 2012-12-05 su dar 3-8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,50 kv. m. iki 5,63 kv. m., kameroje Nr. 19 – nuo 2012-12-05 iki 2012-12-10 su dar 8-10 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,60 iki 1,96 kv. m., kameroje Nr. 95 nuo 2012-12-10 iki 2012-12-12 su dar 6-8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 1,94 iki 2,50 kv. m., kameroje Nr. 88 – 2012-12-12 su dar 2-3 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 4,68 iki 6,24 kv. m., kameroje Nr. 54 laikotarpiu nuo 2012-12-12 iki 2012-12-21 su dar 7-10 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,63 iki 2,25 kv. m., kameroje Nr. 51 nuo 2012-12-21 iki 2013-01-10 su dar 6-10 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,71 iki 2,69 kv. m., kameroje Nr. 55 nuo 2013-01-10 iki 2013-01-11 su dar 6-7 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,34 iki 2,68 kv. m., kameroje Nr. 94 laikotarpiu nuo 2013-01-11 iki 2013-01-17 su dar 6-8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,08 iki 2,68 kv. m., kameroje Nr. 44 nuo 2013-02-04 iki 2013-02-06 su dar 1-4 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 3,58 iki 8,96 kv. m., kameroje Nr. 13 laikotarpiais nuo 2013-02-06 iki 2013-02-11, nuo 2013-02-13 iki 2013-02-18, nuo 2013-03-14 iki 2013-03-18 ir nuo 2013-03-20 iki 2013-03-25 vienas arba su dar vienu – šešiais asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,27 iki 15,88 kv. m., kameroje Nr. 9 nuo 2013-09-23 iki 2013-09-30 vienas arba su dar 3 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 4,06 iki 16,26 kv. m., ir kameroje Nr. 104 nuo 2013-10-02 iki 2013-10-07 su dar 2-6 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,69 iki 6,28 kv. m. Taigi pareiškėjas tik 21 dieną buvo laikomas sąlygomis, pilnai arba beveik pilnai atitinkančiomis vienam asmeniui tenkančio minimalaus ploto reikalavimus (10 dienų kameroje Nr. 13, kur vienam asmeniui teko nuo 3,97 iki 7,94 kv. m., 8 dienas kameroje Nr. 9, kur vienam asmeniui teko nuo 4,06 iki 16,26 kv. m. ir 3 dienas kameroje Nr. 44, kur vienam asmeniui teko nuo 3,58 iki 8,96 kv. m.). 43 dienas pareiškėjui tenkantis kameros plotas buvo pastoviai mažesnis, nei nustatyta norma (5 dienos kameroje Nr. 19 – nuo 1,60 iki 1,96 kv. m., 2 dienos kameroje Nr. 95 – nuo 1,94 iki 2,50 kv. m., 9 dienos kameroje Nr. 54 – 1,63 iki 2,25 kv. m., 20 dienų kameroje Nr. 51 – nuo 1,71 iki 2,69 kv. m., 1 dieną kameroje Nr. 55 – nuo 2,34 iki 2,68 ir 6 dienas kameroje Nr. 94 – nuo 2,08 iki 2,68 kv. m.), o likusias 48 dienas

pareiškėjui tenkantis kamerų plotas tik iš dalies atitiko reikalavimus, tačiau iš pateiktos pažymos tiksliai nustatyti kada ir kiek laiko pareiškėjas buvo laikomas kameroje nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui kameros ploto normos, nėra galimybių, todėl laikytina, jog kalinimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu sąlygomis, pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, t.y. kai vienam asmeniui, laikomam kameroje, pastoviai teko mažiau kaip 3,6 kv. m. ploto, pareiškėjas buvo laikomas 43 dienas, ir sąlygomis, galimai pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, 48 dienas, viso 91 dieną, ir šiuo laikotarpiu Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Laisvės atėmimo vietų įrengimo ir priežiūros sveikatos saugos reikalavimus ir sveikatos priežiūros organizavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, kurios 6 punkte nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka, 26 punkte numatyta, kad gyvenamųjų ir bendros paskirties patalpų oro temperatūra šiltuoju metų periodu turi būti 18-28° C, šaltuoju – 18-22° C, santykinė oro drėgmė šiltuoju metų periodu turi būti 35-65 %, šaltuoju periodu – 35-60 %, 22 p. numatyta, kad natūralaus apšvietimo koeficientas turi būti 0,5 %, o dirbtinė apšvieta 200 lx; pagal 54 punktą, visos laisvės atėmimo vietų patalpos, įrenginiai ir baldai turi būti švarūs, gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu; ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių (56 punktas), laisvės atėmimo vietų patalpų paprastasis remontas atliekamas pagal poreikį (62 punktas). Šiaulių TI atsiliepime nurodo, kad kameroje, kuriose buvo laikomas pareiškėjas, jo laikymo metu nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų. Iš pateiktos 2014-07-02 pažymos Nr. 62/08-147 „Dėl T. K. laikymo sąlygų“ (43 b. l.) matosi, kad laikotarpiu nuo 2012-11-06 iki 2013-10-07 režiminio korpuso kamerų, kuriose nurodytais laikotarpiais buvo laikomas T. K., valstybės kontrolės institucijos netikrino ir jokių pažeidimų nustatyta nebuvo. Pažymoje Nr. 61/04-989 „Dėl T. K.“ (42 b. l.) nurodyta, kad patikrinus Suimtųjų ir nuteistųjų rašytinių pasiūlymų, prašymų, skundų, peticijų tardymo izoliatoriaus direktoriui registracijos žurnalus laikotarpiu nuo 2012-11-05 iki 2013-11-17 duomenų, jog T. K. kreipėsi į Šiaulių TI direktorių su prašymais ar skundais dėl netinkamų laikymo sąlygų, nerasta. Taigi byloje nėra duomenų, kad sąlygos kameroje, kuriose buvo laikomas pareiškėjas, būtų neatitikusios higienos normų reikalavimų. Įvertinęs šias aplinkybes, teismas daro išvadą, kad pareiškėjas neįrodė, jog valstybės valdžios institucijos (Šiaulių tardymo izoliatoriaus) pareigūnai laikė jį kameroje, neatitinkančioje Higienos normos HN 76:2010 reikalavimų, ir CK 6.271 straipsnio prasme nėra pagrindo konstatuoti Šiaulių TI neteisėtus veiksmus.

Pareiškėjas skunde nurodo, jog dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus kameroje buvusių laikymo sąlygų jis tapo irzlus ir nervingas, o teismo posėdyje paaiškino, kad yra trečios grupės invalidas, negali būti laikomas drėgoje patalpoje, dėl netinkamų laikymo sąlygų jam pablogėjo sveikata, tačiau į jo nusiskundimus nebuvo reaguojama. Pagal suėmimo vykdymo įstatymo 45 straipsnio 1 dalį, asmens sveikatos priežiūra tardymo izoliatoriuose organizuojama ir atliekama įstatymų nustatyta tvarka. Suimtiesiems turi būti užtikrintas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir laisvėje esantiems asmenims. Iš pareiškėjo T. K. asmens sveikatos istorijos (11-32 b. l.). matyti, kad atliekant pirminę gydytojų apžiūrą 2012-11-07 pareiškėjui nenustatyta jokių sveikatos sutrikimų, jokių paciento nusiskundimų užfiksuota nebuvo (20-22 b. l.). 2012-12-04 padarytas įrašas, kad pareiškėjas turi nustatytą brendimo/augimo sutrikimą, dėl to nustatytas darbingumo sutrikimas, nori susitvarkyti dokumentus dėl pakartotinio darbingumo lygio nustatymo (26 b. l.) Atliekant profilaktinį nuteistojo patikrinimą 2013-01-21 įrašyta gydytojų komisijos išvada „Vėlyvas vystymasis, hormonų sutrikimas, nuo š. m. invalidumo grupės neturi“ (23 b. l.). Kiti medikų įrašai (dėl pareiškėjo nusiskundimų sąnarių, galvos skausmu, ūmaus virusinio susirgimo ir kt.) asmens sveikatos istorijoje padaryti pareiškėjui būnant jau kitose laisvės atėmimo vietose, taigi byloje esantys medicininiai dokumentai nesudaro pagrindo teigti, kad pareiškėjui dėl netinkamų laikymo sąlygų Šiaulių TI pablogėjo sveikata.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinomis sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Savenkovas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02)). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką tarpą buvo laikomas nepriimtinomis sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinti pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujamosi teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, gražinti nukentėjusį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylai aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylai aplinkybes, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, kad neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nėra baigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę (91 diena), į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o kalėdamas pas atsakovą aukščiau aptartomis sąlygomis, pareiškėjas patyrė pinigine išraiška apskaičiuotiną neturtinę žalą.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. sprendime byloje Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. sprendime byloje Nr. A442-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt

neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. sprendime byloje Nr. A-143-2373/2013 už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LAVT 2014 m. sausio 6 d. nutartimi byloje Nr. A-520-2185/2013 už 472 dienas priteista 1000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2014-04-10 nutartimi byloje Nr. A-858-114/2014 už 498 tinkamų kalinimo sąlygų neatitinkančias dienas ir dėl to kilusius sveikatos sutrikimus priteista 5000 Lt neturtinės žalos atlyginimui), pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimalią mėnesinę algą vidutinį darbo užmokestį), teismas laiko, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 500 Lt. Dėl šių priežasčių pareiškėjo reikalavimas priteisti jam 50 000 Lt neturtinės žalos yra tenkinamas iš dalies.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85-87 str., 88str.1 d. 5 p. teismas,

n u s p r e n d ž i a:

Pareiškėjo T. K. skundą tenkinti iš dalies.

Priteisti pareiškėjui **T. K.** iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, **500 Lt** (penkis šimtus litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per sprendimą priėmusį teismą.

Teisėja Jarūnė Sedalienė